

Alt i alt er der med udgivelsen tale om en lokalhistorisk undersøgelse, der særlig på to afgrænsede områder, nemlig de nationale stemninger og opfattelser i besættelsesårene samt besættelsens militære og militærpolitiske forhold, har interesse udenfor kredsen af lokalhistorisk interesserede på Als og Sundeved.

Palle Roslyng-Jensen

THORSTEN B. OLESEN (ed.): *Interdependence Versus Integration: Denmark, Scandinavia and Western Europe, 1945-1960. Danish Politics in Transition 1945-85.* Odense University Press 1995, 246 s., kr. 250.

Danmarks stilling økonomisk og politisk i forhold til den vesteuropæiske integrationsproces i de første par årtier efter Anden Verdenskrig har i de sidste 5-10 år tiltrukket sig en række yngre danske historikers opmærksomhed. Dette samleværk, som er frugten af et internationalt seminar i Danmark i 1992 under samme titel som bogen, er et udtryk herfor. Af bogens 12 artikler er det ganske vist kun de fem, som har danske (med)forfattere og de danske positioner i fokus.

De øvrige artikler, skrevet af – også fortrinsvis yngre – svenske, engelske, tyske og hollandske historikere, behandler mere generelle (og komplekse) spørgsmål så som de overordnede dynamiske, nationale og internationale faktorer bag den overnationale tilgang til europæisk samarbejde og integration i efterkrigstiden, den succesrige Europæiske Betalingsunions (EPU) funktion, realiseringen af OEECs program for handelsliberalisering, Rom-traktatens politisk-økonomiske fundament, forholdet mellem »De Seks« og et eventuelt stort frihandelsområde, EFTAs dannelse, samt de fremtrædende europæiske føderalisters (Spinelli, Monnet m.fl.) indflydelse på integrationsudviklingen i 1950erne. Denne gruppe artikler har især værdi ved ud fra forskellige synsvinkler, desværre dog hovedsagelig handelspolitiske og (erhvervs)økonomiske, at sætte de danske positioner i en nødvendig international sammenhæng.

Bogens artikler om Danmark bringer vel ikke afgørende nyt for dagen i forhold til, hvad bidragsyderne selv tidligere har offentliggjort i andre sammenhænge, omend fortrinsvis på dansk; den primære målgruppe er tydeligvis det internationale publikum. Men også det danske kan læse disse artikler med udbytte, ikke mindst fordi de indgår i en meningsfyldt kontekst. Vibeke Sørensen påviser Socialdemokratiets stærke engagement op gennem 1950erne i realiseringen af en nordisk toldunion som en velegnet strategi for forfølgelsen af partiets indenrigspolitiske mål, herunder industrialisering og udbygning af den danske og nordiske velfærdsmodel. Af hensyn til især den protektionistisk indstillede hjemmemarkedsindustri var de regerende socialdemokratier i Norge og Sverige dog mindre entusiastiske, trods åbenbar principiel sympati over for tanken om et nordisk fællesmarked, som kunne øge de tre landes handlefrihed i deres økonomiske relationer med resten af Europa. Uanset de tre skandinaviske landes helt forskellige erhvervsstruktur arbejdede de i hele perioden tæt sammen i internationale økonomiske organisationer som GATT, EPU og OEEC.

Denne understregning af især det danske Socialdemokratis fastholden ved den nordiske orientering i perioden ligger i forlængelse af Karl Molins og

Thorsten B. Olesens artikel om sammenhængen mellem de sikkerhedspolitiske valg og den indenrigspolitiske dagsorden i 1948-49. En pointe er her, at for de ledende danske socialdemokrater – Hans Hedtoft, J.O. Krag og Julius Bomholt kan fremhæves – var det stærke ønske om et skandinavisk fritstående (omend naturligvis vestvendt) forsvarsforbund et led i arbejdet for at gøre den nordiske samfundsmode til et alternativ til den begyndende kolde krigs bipolar opdeling af Europa og resten af verden.

Medvirkende hertil var også et andet moment, som Flemming Just og Thorsten B. Olesen fremhæver i deres artikel om dansk landbrug og det europæiske markedsdilemma. Socialdemokratiet hilste i 1947-48 den amerikanske Marshallhjælp velkommen, ikke blot p.g.a. den hårdt tiltrængte dollarindsprøjtning, men også p.g.a. dens keynesianistiske og produktivistiske elementer, som syntes at gå i spænd med partiets statsinterventionisme og planøkonomiske tanker (og som gjorde Venstre og de konservative skeptiske). Men Socialdemokratiets betænkkeligheder voksede fra og med 1949-50, da den amerikanske Marshallhjælp-administration (ECA) begyndte at lægge større vægt på modtagerlandenes valutariske disciplin, balancerede statsbudgetter, forcerede handelsliberalisering og, især efter Koreakrigens udbrud i 1950, stejle militære oprustning – og, kunne det tilføjes, krav om stram eksportkontrol («økonomisk krigsførelse») over for Østblokken.

J.O. Krag foregreb denne udvikling, da han offentligt i april 1949, lige efter det skandinaviske forsvarsforbunds forlis, slog fast, at Atlantpagten ikke måtte blive »en reaktionær pagt«. Medlemslandene måtte kassere en liberalistisk økonomisk politik, der kunne føre den vestlige verden ud i en ny depression, som politisk ville være i kommunisternes favør; ingen udenlandske baser på dansk grund måtte tillades, og Danmark måtte kun bevæbnes med defensive våben. For ledende danske socialdemokrater var Atlantpagt-tilslutningen kun det mindste af to onder (det andet og større var isoleret neutralitet).

På den anden side fastslog samme J.O. Krag mindre end et år senere, at de nordiske landes økonomiske problemer i fremtiden kun kunne løses på internationalt, dvs. europæisk og amerikansk-europæisk, grundlag (citeret i Thorsten B. Olesens indledning til bogens artikler). Det var givetvis også denne erkendelse, som lå bag ledende danske politikeres og embedsmænds betydelige, omend altid diskret udviste, interesse i 1950'erne for det overnationale Europæiske Kul- og Stålfællesskab (ECSC), som man endog en stund overvejede dansk medlemskab af, således som Hans Branner påviser i sin artikel. Så længe de vesteuropæiske integrations- og markedsplaner var så relativt flydende, fandt de danske beslutningstagere det dog rigtigst at vælge rollen som den forsigtige observatør fra sidelinien.

Hovedårsagen hertil var givetvis det ofte beskrevne danske markedsdilemma, som blev akut fra slutningen af 1950'erne med den afgørende landbrugseksport splittet mellem de to store europæiske markedsdannelser (Storbritannien i EFTA og Vesttyskland i EEC), samtidig med at den endnu relativt svage danske industri, i forvejen under pres fra OEEC-liberaliseringerne, frygtede konkurrencen fra det kontinentale Europa. Ifølge Mikael af Malmborgs og Johnny Laursens artikel om dannelsen af EFTA kan Danmarks – midlertidige – valg af denne sammenslutning i 1959 ses som et, omend kortvarigt, gennembrud for ideen om et fælles nordisk (-britisk) marked. Men det formulerede danske markedsdilem-

ma løstes først med Danmarks og Storbritanniens medlemskab af EF i 1973 – som dog ikke uden videre betød et farvel til den betydelige danske skepticisme over for den overnationale tilgang til europæisk integration.

Bogen vil næppe tilfredsstille teoretisk indstillede integrationsforskere. Bortset fra nogle få overvejelser om anvendeligheden af *entrapment/abandonment* begrebsparret fra de sikkerhedspolitiske analyser (i Thorsten B. Olesens indledning) samt spark til neo-funktionalisternes *spill-over* integrationsteori og skulderklap til interdependens-teorierne (i John Pinders artikel om føderalisternes indflydelse) er artiklerne solidt empirisk og arkivalisk baserede.

De globale, koldkrigs-politiske og makroøkonomiske sammenhænge og interesser bag den europæiske integrationsproces i 1940erne og 1950erne er, som antydnet, underbelyste i bogen. Men som det er fremgået, indeholder stort set alle artiklerne alligevel værdifulde perspektiver på dansk indenrigs- og udenrigspolitik efter 1945.

Desværre mangler bogen helt et register – et alt for hyppigt irritationsmoment i dansk udgivne samleværker, og nærmest utænkeligt på angelsaksiske forlag.

Poul Villaume